

מראי מקומות לסוגיות הנלמדות

פרשת תזריע - החודש מגילה כח. - לב.

כט. מבטלין ת"ת וכו' ולהוצאת כלה.

כ' בשיטמ"ק בכתובות [יז]. בשם תלמידי רבינו יונה, נראה דכיון שהוא מפני כבוד החיים לחבבה על בעלה, די לה כשמוליכין אותה לפי כבודה, וי"א דלגבי כלה אין לה שיעור, ולעולם מבטלין, כי ברוב עם הדרת החתן והכלה, ומוסיף יותר בשמחה ובחיבוב, ודייק הכי מדאמרינן [שם] מעבירין את המת מלפני הכלה, דמשמע שיותר היו חוששין לכבוד הכלה מלכבוד המת, ודייק נמי דקאמרינן "כל צרכו" ולא קאמר "כל צרכם".

כט. כנתינתה כן נטילתה.

לאו אנטילת הגוף קאמר, ולאו אנטילת נשמה קאמר, שלא ניתנה הגוף בששים ריבוא ולא הנשמה ניתנה בששים ריבוא, אלא נטילת תורה ונתינת תורה קאמר, כשמוציאין המת שקרא ושנה, מזמין הדבר כאילו תורה ניטלה, כשם שקיבלוה בששים ריבוא, כך בשעה שניטל בעל תורה צריכין להתכנס ששים ריבוא אי שכיחי, או מאי דאפשר. כן כתבו רבינו שרירא ורבינו האי גאון ז"ל. וז"ל תלמידי רבינו יונה ז"ל, כנתינתה וכו', פ"י שמיתת החכם היא כנטילת התורה, כדאמרינן הא למה זה דומה לס"ת שנשרף. ורב אחא ז"ל פירש, דלהכי מדמו להו, שהתורה קרויה נר, דכתיב כי נר מצוה ותורה אור, והנשמה קרויה נר דכתיב נר אלקים נשמת אדם. ע"כ. וז"ל שיטה ישנה, דנשמה נמשלה לתורה דכתיב נר אלקים וגו', וכתב כי נר מצוה וגו'. [ולפ"ר צ"ב, דא"כ אפי' אינו בעל תורה]. ע"כ משיטמ"ק בכתובות.

כט. אתיא שכינה שמעו קול ריגשא, קמו ונפקו, רב ששת וכו' ולא נפק, אתו מלאכי השרת וקא מבעתי ליה.

עיין בהגריעב"ץ שכ' דהיו עוסקין אז בדבר הרשות, דשרי להו כדלעיל [כח:]: דמקרי [ביהמ"ד] בי רבנן, שאם היו עוסקין בתורה, אמאי מבעתו ליה לרב ששת, ואמאי נפקו אבוה דשמואל ולוי, דהא אמר בסמוך דמצוה חביבה היא דכתיב אהבתי מעון ביתך. וכ"ת כי אתיא שכינה הוה להו לאעסוקי באורייתא, י"ל כיון דלא עסקי בה עד האידינא, לא מגנא כה"ג.

כט. ש"מ האי מאן דיהיר, בעל מום הוא.

הקשה בס' בניהו, מה חידוש קמ"ל בזה, הלא הגאווה היא רעה, והכל יודעין שהגאווה הוא רע ומשוקץ, וראוי לגנותו בשם רע ומשוקץ שהוא מגנהו טפי מן אומרו בעל מום. ונ"ל דבא ללמדנו שתפלתו פסולה, כי תפלה במקום הקרבה ועבודה, ובעל מום פסול לעבודה.

כט. ואין מרעין בהם בהמה.

כ' בתוס' הרא"ש ז"ל, היינו היכא דלא חפרו כלל, דאי על הקבר פשיטא, דאין מרעין, דאנן ידעינן דעפר הקבר אסור. ואומר ר"י דמותרין נמי על הקבר, משום דאמרינן בסנהדרין בשלהי פ' נגמור הדין [מז:]: על הנהו דשקלי עפרא מקבריה דרב, ואמר שמואל יאות הן עבדין [משום דקרקע עולם הוא ולא מיתסרא]. וז"ל המרדכי [סי' תת"ל], אומר ר"י דמיירי בקרקע שלא חפרו כלל, ואפ"ה אסור משום כבודן של מותים, דאי בשאינו קרקע עולם, מאי קאזיל וחשיב, הא הכל אסור בהנאה. והרא"ש בפסקין [סי' ט'] כ', נראה דמיירי אף בקרקע עולם, ואסור מפני כבודם של מותים, דאי על הקברים, אם הוא קבר של בנין אסור בהנאה.

ובטור [סי' שס"ד] הביא דעת רבינו ישעי', שהעפר שמכסין בו את המת בתוך הקבר, אסור בהנאה, דתלוש ולבסוף חפרו הוא, וחשוב כתלוש, ואיזהו קרקע עולם, כגון החופר כוך בסלע שהוא קרקע שלא נתלש. והטור פליג עליה, דהעפר שתלשו ואח"כ החזירו מיקרי קרקע עולם, דלא משכח תלמודא בסוגיא דסנהדרין למיסר אלא בקבר של בנין [שבנאו למעלה מן הקרקע, רש"י שם], ומסיק שכן דעת הרא"ש. וכ' בשה"ג בסנהדרין, דדעת ר"י שהביא המרדכי ודאי נוטה כדעת רבינו ישעי' [דלא התיר אלא כשלא חפרו כלל, הא חפרו והחזירו העפר מיתסר בהנאה, אבל ל' הרא"ש דבקבר בנין מיתסר, לכאן לטעמיה כמש"כ הטור בשמו].

[ובעיקר דבריהם לאסור רעית בהמות משום דעפר שע"ג הקבר אסור בהנאה וכדעת רבינו ישעי', יש לדון לפי מה שצייד הגרע"א בתשובה [סוס"י מ"ה, והו"ד בפת"ש סי' שס"ד סק"א, ובגליון מהרש"א שם], שאף לרבינו ישעי' לא נאסר אלא כשיעור כיסוי פני המת שזהו לכבוד המת, אבל מה שהוא למעלה מזה, י"ל שיעושין רק שיהיה הקרקע שוה שלא יפול הנופל, או לעשות מקום פנוי לקבורת מותים, וי"ל דעפר זה מותר בהנאה. ויעו"ש בכל התשובה לענין איסור הנאה בדריסה ע"ג הקבר].

כט. כיון ששורפן במקומן מאי כבוד מותים איכא, אלא ארישא.

וטעמא דשורפן במקומן, כ' המרדכי [סי' תת"ל] דהוא משום קנסא, או משום שלא יחדוהו שמוליכו לבהמתו. [והטור שכ' דאם ליקט או שצריך ללקטן לצורך בית הקברות [פירוש לקבור שם. פרישה] שורפו במקומן, לכאן בגוונא בתרא לא שייך טעמא דקנסא, אלא משום חשדא. והבאר הגולה [בסי' שס"ח ס"א] הביא טעם זה דהמרדכי על מש"כ בשו"ע כהטור, וכ"פ הש"ך שם, וצ"ב]. וז"ל המאירי, ואם לקט שורפן במקומן, ולא די להם בתולש ומניח, שלא ליהנות ממה שניק מגוף המתים.

והסמ"ג כ' ז"ל, אין מלקטין בהן עשבים מפני כבוד המתים, כ' מורי דוקא כשהן על הקברים עצמן. וכ' ע"ז הב"ח [בסי' שס"ח], דהעשבים שגדלו על הקבר אסורין מדאורייתא, כשיטת הר"ר ישעי' דהעפר שמכסין בו את המת בקבר אסור בהנאה מדאורייתא, [והו"ד לעיל], ועל אותן עשבים קאמר דשורפן במקומן משום דאסורין בהנאה מדאורייתא. [מיהו ל'

הסמ"ג "מפני כבוד המתים" קצ"ב לפ"ז, וכ"מ בפרישה שם דלא משום איסור הנאה הוא].

כט. ברש"י ד"ה דשף ויתב. ובנאה יכניה וסיעתם מאבנים ועפר שהביאו עמהן בגלותו וכו'.

הקשה החת"ס, מי התיר להוריד מקדושת ביהמ"ק לביהכנ"ס, [א"ה, ברש"י בתהלים אהאי קרא ד"כי רצו" וגו', כ' שהביאו עמהם מאבני ירושלים ועפרה, וכ"כ בר"ה [כד:], אבל באגרת רב שרירא גאון כ' שהביאו עמהם מביהמ"ק, וכן הוא בערוך ערך שף א'], אלא על כרחך כיון שבאו בה פריצים נתחללו. [א"ה, לפו"ר צ"ב, דהא יכניה גלה י"א שנים קודם חורבן הבית, ואימתי באו בה פריצים, ותו, דאטו כל י"א שנים אלו, לא היה המקדש בקדושתו ובעבודתו. ואולי אבנים אלו ועפר זה בלחוד הוא דנטלו העכו"ם מן המקדש כשהגלו את יכניה, ובהם לבדם קרינן בהו ובאו בה פריצים וחללוהו, ולא בכל המקדש. ועצ"ב].

כט. בתוד"ה אין מרעין. אבל האילנות שנטועין בהן מותרין וכו' אחרי שאינן על הקברים עצמן.

וכ"כ המרדכי. ואף בדעת הרא"ש שסתם, פירש בקרב"נ [אות ת'] דמיירי כשאין נטועין על הקברים, וכן מסיק הב"ח. ועיין בבגדי ישע [אות י"ב] שדקדק דגרסין במרדכי וברא"ש דהאילנות שנטועין בבית הקברות וכו', [ולא כמש"כ לפנינו בתוס' "שנטועין"], דמיירי שנטועין מקודם שנעשה בית הקברות, ומשום הכי שרי, דאל"כ מה חילוק יש בין אילנות לעשבים. וז"ל המאירי, גדולי המפרשים מיחו במקומותיהם שלא לקיים בהם אילנות לאכול פירותיהם, ודוקא במקום הקברות. ויש שמתירין לקיימן אלא שמוחין שלא ליטע ושלא לזרוע, וקצת רבני צרפת כתבו שלא נאסר אלא בעשבים זרעיים וירקות שהם בקרקע עולם, אבל באילנות מותר.

כט. ר"ח אדר שחל להיות בשבת קורין וכו'.

כ' התו"ט, לפי דמכילתין במגילה הנקראת באדר, התחיל ג"כ בדיני קריאת התורה בקריאה דתליא בחודש אדר. וכע"ז כ' המאירי בקיצור. [ולכאוי' י"ל עוד, דכיון דתנא בפ"ק [ו:]: אין בין אדר הראשון לאדר השני וכו', ולמעוטי ד' הפרשיות שזה וזה שוין, כדדייק התם בגמ', מפרש השתא דין ד' פרשיות תחילה. עוד י"ל, דפרשת שקלים ופרה והחודש כולהו משום לתא דניסן נינהו שהוא ראש חדשים, לכך פתח בהם תחילה].

כט. בשניה זכור, בשלישית פרה אדומה.

במלאכ"ש הביא ל' ספר חן טוב עה"ת [סוף פ' בשלח] וז"ל, ובזה נתרך למה אנחנו בגלותינו מצוין לקרות פרשת זכור בציבור מן התורה, כיון שאין אנו יכולין לעשות עמו רעה, אמנם הכונה לזכור הגורם שהוא העוון ונשוב לד', שהרי גם בבוא משיח צדקנו תשאר מצות זכור קיימת, שהיא אחת מתרי"ג מצוות, והרי נמחה עמלק מן העולם, א"כ מה לנו לזכורו עוד, אלא ודאי הוא כמש"כ, לזכור את הגורם ביאת עמלק, שזאת היתה לו לעמלק תמיד, שלא בא על ישראל אלא ע"י תביעת עוון, כמו ברפידים ע"י רפיון תורה ומריבה ביניהם, גם המן הרשע אמר ישנו עם אחד מפוזר ומפורד וגו' אינם באחדות, גם בא עליהם בעוון הסעודה כמשארז"ל וכו', גם על שהשתחוו לצלם, לכן צותה אסתר לעשות זכר לדורות, וימי הפורים האלה לא יעברו מתוך היהודים וגו', שגם לימות המשיח אינם בטלים, יען יזכרו דבר המן ועמלק הבאים על חטא ולא ישוב לכסלה.

עוד כ' בפרשת חוקת וז"ל, ולכן תקנו חז"ל לקרוא פרשת פרה בציבור והיא מדאורייתא יותר מכל הפרשיות, והדבר קשה מאד, מה לנו לקרות פרשה זו ואין בידנו לעשותה ולא טהרת טמא מת, אכן הכונה רצויה במקום המתים שאין [המים] מטהרין אלא עיקר הכל שהחי יתן אל לבו עוון העגל שגרגר המיתה, ונשאר לפקדון לארץ כמ"ש הכתוב וביום פקדי ופקדתי וגו', ועל שקוראין בפרשת פרה תחשב להם כאילו עושין מצות פרה וכו', שעיקר הכל היא הכונה, שאין המים מטהרין, אלא כונת המים להכניע היצה"ר שהביא מיתה לעולם, היא המטהרת, לכן בזמן שאין ביהמ"ק קיים ואין לנו אפר פרה, מצוה עלינו לקרות פרשה זו בציבור, להטהר מיצה"ר ע"י קריאתה.

כט. משמיעין על השקלים.

פירש"י בהכרזת ב"ד, וכן פי' הרמב"ם בפיהמ"ש והרע"ב וריבב"ן אמתני' דשקלים. ובהגהות חש"ל שם הביא שכ"ה בירושלמי, אלא שהקשה אמאי איצטריכו תרוייהו, קריאת הפרשה והכרזת ב"ד, וכ' דאולי צריך הכרזה משום בני הכפרים או עירות, שאין להם עשרה בטלנים ואין להם עשרה לקרות בס"ת וכדמשמע בב"ק [פ"ב.], ולא היו יכולין לקרות הפרשה בציבור והוצרכו להכרזה, וגם על ההכרזה לחוד לא רצו לסמוך, שמוא איכא אינשי דלא יהיו בעת ההכרזה [וכדאמרין ביבמות קי"ט:]: דילמא איכא אינשי וכו' ולא הוי בהכרזה, עיי"ש. וכע"ז אמרין במנחות [מ.]. אן אדיסקי ליקום ולסמוך, ועוד, דע"י קריאת הפרשה ידעו פרטי הדינים של מצות מחצית השקל, כמה שיעור הנתנה ומי חייב ליתן וכדומה, ולכן הצרכו תרוייהו. [ומאי דפשיטא ליה שהיו קורין פרשת שקלים גם בזמן המקדש שהיתה בו הכרזה, משון הלבוש [סי' תרפ"ה ס"א] לא נראה כן, דז"ל, פרשת שקלים לזכרון מצות מחצית השקל שיתבאר בסמוך וכו', מפני שבאדר היו משמיעין על השקלים וכו', ואנו משלמים פרים שפתינו בקריאת הפרשה וכו'].]

כט: רב אמר צו את בני ישראל וגו'.

כ' הרש"ש אף דעיקר פרשה זו אינה אלא משום קרא דזאת עולת חודש בחדשו הכתוב בפרשת ר"ח, מ"מ אגב קרינן נמי צו, דג"כ שייך לחיוב, שהרי מקריבין בו תמידין. ומהא דפריך לקמן [דלרב] מאי שני [משאר ר"ח], משמע מפשטיה דשאר ר"ח שחל להיות בשבת קורין ג"כ מפרשת צו, ולא ידעתי מאין יצא להטושו"ע בס"י תכ"ה דמתחילין מן וביום השבת וכו'. אח"כ מצאתי מפורש במס' סופרים [פ"ז ה"ג] כדברי הטושו"ע.

וז"ל התוס' ר"ד, אלא למ"ד צו את קרבני מאי שנא וכו', מיכן מוכיח שר"ח שחל להיות בשבת, שהשביעי הקורא פרשת ר"ח צריך להתחיל מ"צו", ולא תימא דוקא בחול דנפיש גברי קרינן מ"צו", אבל בשבת דליכא אלא חד גברא יקרא ובראשי חדשיכם, שהוא ענין ר"ח ולא יותר, שאילו כן, הרבה שנא ושנא, דאילו בשאר ר"ח שחלו בשבת קרינן ובראשי חדשיכם בלחוד, ובר"ח אדר שחל להיות בשבת קרינן נמי צו, ואמאי אידחיק לתרוצי תירוצא אחרינא, אלא לאו ש"מ כך היה מנהגם ר"ח שחל להיות בשבת, להתחיל מצו כמו שעושיין בחול.

כט: כמאן דלא כרשב"ג וכו'.

הקשה הטו"א, ולרבנן מי ניחא, הא כיון דשואלין שלשים יום קודם מעשה, ובניסן בעי לאקרובי מתרומה חדשה, וקיי"ל [פסחים צו.]. דתמיד טעון ביקור ארבעה ימים קודם שחיטה, א"כ תמיד של ר"ח ניסן צריך ללוקחו ארבעה ימים קודם לו, וצריך שתהא תרומה חדשה בו ביום, [והרש"ש תמה על דבריו, דהא משנה ערוכה היא ריש פ"ג דשקלים שהיו תורמין את הלשכה בפרוס הפסח], וא"כ אע"ג דקרינן [בר"ח] אדר, ליכא שלשים יום עד הפרשת תרומה חדשה. ועיי"ש דשו"ט טובא אי מהני ביקור קודם הקדש, ומסיק דטעון ביקור אחר לקיחתו והקדשו, דאע"ג דלמאי דס"ד השתא כמאן כת"ק, ומשום תרומה חדשה קדמינן וקרינן, על כרחך ביקור דתמיד הוא קודם הקדשו, מ"מ י"ל דהוה מצי למימר וליטעמיך ולא קאמר. [ויש לדון להמבואר בהך דשבועות [י:]: [והובא בתו"ד הטו"א] תמידין שלא הוצרכו לציבור [דהיינו שלקחן ממעות תרומת הלשכה, דתנן אין פוחתין מששה טלאים המבוקרים בלשכת הטלאים, דנמצא דבכל שנה כשמגיע ר"ח ניסן נשאר ד' טלאים שלא הוצרכו להקריב בשנה שעברה. מפירש"י שם], נפדין תמימין, וחוזר ולוקחן מתרומה חדשה, א"כ כבר נתקיים בהם תורת ביקור כדין בשעת הקדש הראשון והוכשרו ליקרב. וכפה"ג ס"ל להט"א, דבטל הכשר ביקור זה כשנפדו. א"נ כיון שלא היו ראויין ליקרב בר"ח ניסן מכח הקדש הראשון, אף ביקור זה שביקרום, חשיב ליה ביקור קודם הקדש המכשירם ליקרב].

כט: כמאן דלא כרשב"ג וכו', אפי' תימא רשב"ג וכו' משום שולחנות קדמינן וקרינן.

כ' הריטב"א, קס"ד שדין קריאת פרשיות כדין שאלה בהלכות, שאנו קורין בהלכות פרשת שקלים כל ההקדמה הזאת, כדרך שמקדימין לשאול זמן זה בהלכותיו, דומיא דהלכות הפסח. ומהדרין, אפי' תימא רשב"ג וכו', משום שולחנות קדמינן וקרינן מר"ח אדר וכו', וה"ה נמי דמתרצינן לרבנן דלאו משום שאלת הלכות הוא שקורין בפרשת שקלים, דא"כ נקדים ל'

יום קודם שולחנות, אלא משום זריזות בעלמא הוא לזרזם על הבאת שקלים, ואפי' לרבנן בט"ו יום סגי.

וכ"כ הרשב"א לקמן [ל. בד"ה רב אמר], והוסיף וז"ל, ובהא מיתרצא לי אחריתי דקשיא לי וכו', דאי טעמא דפרשת שקלים משום שאלת הלכות, א"כ אף בעצרת ובחג נקדים ונקרא פרשת מועדות בביהכ"ס, דמאי שנא, ועוד דאפי' שאלת הלכות אינה מחויבת, כלומר שיהו דורשין כן לרבים, שלא נאמרו הדברים אלא לשאול בבית הועד, כלומר, דמי ששואל אינו בכלל גולם ששואל שלא כענין וכמש"כ למעלה בפ"א [ד. בד"ה מאי איכא] וכו', אלא ודאי עיקר הענין כמו שכתבתי, דלמסקנא טעמא דכולהו משום שולחנות הוא, ואין מדקדקין במה שהיו סבורין מעיקרא, כיון דלא סליק, עכ"ל.

וז"ל אבודרהם [בסדר הפרשיות], ולפיכך משמיעין **חדש אחד** קודם ניסן, כדי שיכין כאו"א מחצית השקל שלו, ויהיה הכל גבוי ומובא למקדש כשיבא ניסן, על כן כשחל אדר בתוך ימי השבוע, מקדימין להשמיע ביום שבת שעברה, שאם יאחרו עד שבת הבאה, לא יהיה **חדש שלם** בין ההכרזה לר"ח ניסן, אבל כשיבא ר"ח אדר בשבת, א"צ להקדים שהרי יש **כאן חדש**. [ומדתלה בחדש שלם, משמע דס"ל דלרבנן אף למסקנא הוא משום שלשים יום קודם ניסן, ולא משום שתי שבתות קודם ישיבת שולחנות]. ובפי' ריבב"ן אהן מתני' דשקלים כ"ז וז"ל, ולמה באחד באדר כדתניא דורשין בה' פסח קודם לפסח ל' יום, ואפי' לרשב"ג וכו'.

כט. שואלים בהלכות הפסח קודם לפסח שלשים יום.

כ' בתוס' הרא"ש [בד"ה אפי' תימא], מיהו קשיא כי בעינן דדורשין בה' הפסח ל' יום, א"כ היה לנו לעשות הדרשא מי"ג באדר, דאז איכא ל' יום לבד י"ד שהוא שחיתת הפסח, וכן כשחל ר"ח בשבת אמאי עושין פרשת שקלים באותו שבת, הא ליכא ל' לבד יום ר"ח של ניסן, דאדר הסמוך לניסן לעולם חסר [ויזו ראשון של ר"ח שיחול בשבת, לא משכח"ל לפי קביעות ידון, דלא בד"ו פסח]. וי"ל דר"ח הוא דבר מסוים ודבר קבוע הוא ולכך קבעוהו לקריאת פרשת שקלים, וכן לדרשת פסח לא רצו להתחיל קודם פורים, לפי שהם טרודים בהכנת סעודת פורים. [ואחר הסעודה היו דורשים בה' הפסח, וכמבואר בקושיתו דמתחילין בי"ד באדר].

כט: שלש תרומות הן, של מזבח למזבח וכו'.

כ' רש"י בפ' החומש ריש פ' כי תשא וז"ל, אחת תרומת אדנים וכו', והשנית אף היא ע"י מנין שמנאן משהוקם המשכן, הוא המנין האמור בתחלת חומש הפקודים באחד לחודש השני בשנה השנית, ונתנו כל אחד מחצית השקל, והן לקנות מהן קרבנות ציבור שבכל שנה ושנה. ובטור"א הקשה ע"ז, דבירושלמי ריש שקלים אמרו, ולמה בא' באדר [משמיעין על על השקלים] וכו', א"ר שמואל בר ר' יצחק, תרומת הלשכה כתחילתה, שנא' ויהי בחודש הראשון וגו' באחד לחודש הוקם המשכן, ותנא עלה ביום שהוקם המשכן בו ביום נתרמה הלשכה, ואי לא נתנו שקלים לקרבנות עד א' באייר בשנה השנית, מאין נתרמה התרומה בא' בניסן שלפניו. [א"ה, לכאו' קשיא בפשיטות בלא ד' הירושלמי, מהיכן הקריבו כל קרבנות ציבור של אותו ניסן].

כט: ר"ח אדר שחל להיות בשבת וכו', ומפטירין ביהודיע הכהן.

כ' המרדכי [סי' תתל"א], וזה הכלל לעולם המפטיר הולך לאחור הפרשה שקרא באחרונה, ויש חולקין ע"ז ואומר להמפטיר [אצ"ל להפטיר] בר"ח, משום דתדיר ואינו תדיר קודם, וליתא, דאדרבה דר"ח קורא קודם משום דתדיר, והמפטיר מפטיר בדסליק מיניה. וכ"כ הלבוש [סי' תרפ"ה סוס"א] ובשניה קורין בשל ר"ח וכו' ומקדימין אותה לפרשת היום וכו' שהוא ג"כ תדיר וכו', ומפטירין במלכים בן שבע שנים וגו' שהיא מדברת מענין השקלים, ואין מפטירין בשל ר"ח אע"ג שהיא תדירא, משום דמשקלים סליקו בתורה. וכ' ע"ז בא"ר [ס"ק י"ז], וקשה א"כ יותר ראוי להקדים ס"ת דשקלים מס"ת דר"ח כדי להפטיר בשל ר"ח, דהא עדיף להתאחר התדיר מלדחות לגמרי. וראיתי בתשובת הרמ"א [סי' ל"ח אות ב'] שפירש טעמא משום דאותה הפטרה מדברת ג"כ משל ר"ח. עיי"ש.

אך קצת קשה, למה לי טעמא דרבנן דמשקלים סליקו וכו', תיפוק ליה כיון דמדברת מר"ח ומשקלים אמרינן לה, ויש ליישב. מיהו נ"ל בעיקר קושיא ראשונה, דניחא לן לאקדומי בתדיר בס"ת מדחיה לגמרי בנביאים. ובשבלי הלפט [סי' כ"ג] כ', אף שמקדימין קריאת ר"ח לשקלים או להחודש משום דתדיר, ה"מ לקרות בתורה, אבל הפטרה לא, לפי שד' פרשיות אלו קבועות מפי רבותינו כהפטרות ר"ח.

כט: אין לבני מערבא דמסקי לדאורייתא בתלת שנין.

כ' הגריעב"ץ, אפשר משום דאינהו פסקי לפסוקי בתלת, כדאיתא בקידושין [ל.]. אלא מיהא הא קשיא לי טובא, דהאמרינן שלהי מכילתין [לא: עזרא תיקן להן לישראל שיהו קורין קלות שבתורת כהנים קודם עצרת, ושמשנה תורה קודם ר"ה, וכה"ג [דמנהג בני מערבא] מי מתרמי להו. [וכן הקשה מהרצ"ח שם].

כט: מוציאין שלש תורות וכו'.

כ' הר"ן, ולא קרינן כולהו בחדא, לפי שאין גוללין ס"ת בציבור מפני כבוד הציבור כדי שלא יתעכבו בינתיים, וליכא משום פגמו של ראשון כשמוציאין ס"ת אחר, דליכא למיחש בהכי אלא בחד גברא, אבל בתרי גברי לא, כדאיתא ביומא [ע. ובסוטה [מא.]. וכע"ז בריטב"א.

כט: והילכתא אין משגיחין בחנוכה.

כ' בתוס' רי"ד, ראיתי שחלקו רבני צרפת הקדמונים בר"ח טבת שחל בשבת במה מפטירין, אם בהפטרות ר"ח אם בהפטרות חנוכה, ואמרו שמפטירין בדר"ח מכח זה הפסק שאין משגיחין בחנוכה, ותדיר ושאינו תדיר תדיר קודם. ואינו נראה לי, דדוקא היכא אמרינן הכי, גבי קריאה, ששתי הקריאות אנו חייבין לקרות דר"ח וחנוכה, והלכך ר"ח עיקר דהוא תדיר, ואין משגיחין בחנוכה, אבל ההפטרות אין אומרים שתי ההפטרות אלא אחת, כדאמרינן לסדר הפטרות הוא חוזר, דאלמא מפסיקין ההפטרות של סדר הפרשה ומפטירין באלה ד' פרשיות, וה"נ הפטרה חדא בעינן למימר, ואין לומר כאן תדיר קודם, ואדרבה, בהפטרות מניחין התדיר ומפטירין מעין מאורע באלו ד' פרשיות ובר"ח חנוכה שחלו בשבת, בכולן אנו מניחין התדיר, ה"נ מניחין ר"ח התדיר ומפטירין בחנוכה, ועוד, לעולם המפטיר קורא מה שקרא השביעי, ואנה קרא השביעי בחנוכה, והא חמשה קרו בפרשה והששי בר"ח והשביעי בחנוכה, וכיון שקורא המפטיר בחנוכה מפטיר בחנוכה, דלעולם ההפטרות דומה לקריאת המפטיר.

וז"ל המרדכי [סי' תתל"א], במסכת סופרים איתא דמפטיר בר"ח וכו', ואע"ג דר"ח אדר שחל להיות בשבת מפטירין ביהודיע, היינו משום דכלול בה של ר"ח ושל שקלים כדרכי טבי, ומה"ט מפטירין בר"ח ניסן שחל להיות בשבת "בראשון באחד לחדש", אבל הפטרה דלא משתעי בר"ח כלל, נדחית מפני ר"ח, חדא דתדיר קודם, ותו לפרסם שהוקבע החודש בזמנו, כדאמרי' פ' החליל [סוכה נד:]: ר"ח שחל להיות בשבת, שיר של חדש דוחה שיר של שבת וכו', א"ר יוחנן לידע שהוקבע החודש בזמנו. אבל בסידור רב עמרם יש, שמפטיר בנרות של זכריה וכו' משום דפרסומי ניסא עדיף.

ל. אלא אמר אביי קרו שיתא מואתה תצוה עד לעשות וחד תני וקרי מצי תשא וכו'.

כ' המאירי, ר"ח אדר שחל להיות בואתה תצוה שהיא סמוכה לכי תשא שהיא פרשת שקלים, לפי סוגית ההלכה קורין חמשה בפרשת תצוה, וששי כי תשא, ושביעי חוזר וקורא בכי תשא, [א"ה, אולי פירש דלאביי עולה המפטיר למנין שבעה, ואנן מחמירין שאינו עולה, כמבואר בתוס' לעיל [כג. בד"ה חד אמר]. ומ"מ בהא קיי"ל כאביי דחוזר וקורא לשקלים מה שקרא כבר, דאל"כ לא יהא ניכר שהוא לשם פרשת שקלים], ומ"מ שני ס"ת אין כאן, הואיל והפרשה סמוכה וא"צ גלילה. ועכשיו נוהגין להוציא שני ס"ת, וקורין ששה בואתה תצוה ושביעי בכי תשא, והוצאת הספר נותנת היכר לכל על ענין הפרשה [דשקלים]. ולפי"ז אביי מיירי כשמוציאין ס"ת אחד מתוך סמיכות הפרשיות וכנ"ל]. ויש נוהגין בזו בס"ת אחת, וקורין שבעה בואתה תצוה,

ומפסיקין בקדיש, וקורא מפטיר בפרשת שקלים, והקדיש מודיע הפרשה.

ל. השתא אמרי למפרע הוא דקרי.

כ' הטו"א, נ"ל דהאי "אמרי" לאו דוקא, דהא ודאי ממש הוא קורא למפרע, אלא אידי דקאמר לעיל בחל ב"ואתה תצוה", אמרי אוקמי הוא דקא מוקמי התם, דהתם מדינא סגי כדר' יצחק, בדקרו שית מואתה תצוה עד כי תשא וחד מכי תשא ועד ועשית, דהא פרשת כי תשא אין לו ענין לפרשת ואתה תצוה, אלא משום דהרואין דאמרי אוקומי וכו', פירוש ואין הדבר ניכר שקורין כי תשא לשם פרשת שקלים, נקט נמי הכא כי האי לישנא אמרי למפרע הוא דקרי. וז"ל הריטב"א, אמרי למפרע וכו', פירוש שאין כאן היכר, כיון שהוא סדר אחד אלא שאומר אותו למפרע.

ל. איתמר נמי וכו' פורים שחל להיות בשבת, מקדים וקורא בשבת שעברה זכור.

כ' הרשב"א, איכא למידק דא"כ לא תהיה הפסקה בין פרשת שקלים לפרשת זכור, ואנן תנן חל להיות [ר"ח אדר] בתוך השבת, מקדימין לשבת שעברה ומפסיקין לשבת הבאה, וי"ל דאחד בשבת לא מיקרי "תוך השבת" אלא התחלת השבת, ומתני' לא מיירי כלל אליבא דרב בשחל להיות באחד בשבת. וז"ל הר"ן אמר לך רב, דמאי בתוך השבת, אמצע שבת שיש חול לפניו ולאחריו, משא"כ בא' בשבת, הלכך ליתיה בכלל חל להיות בתוך השבת. [וה"ה דששי בשבת אינו בכלל בתוך השבת, ומה"ט, דאין חול לפניו ולאחריו, וכמש"כ הר"ן במתני'].

ל. כל שסמוכה לפורים מאחריה.

הקשה הר"ן, והלא כשחל ר"ח ניסן להיות באחד בשבת א"א לקרות פרשת פרה בשבת שלאחר פורים, לפי שחל ר"ח אדר בשבת ופורים בערב שבת, ואיכא שלש שבתות בין פורים לר"ח ניסן, וסימן זט"ו, כלומר כשחל ר"ח אדר להיות בשבת מפסיקין בט"ו, ונמצא שאין קורין בפרשת פרה בשבת הסמוכה לפורים. וי"ל שאע"פ שאין קורין בשבת הסמוכה לפורים של פרוזים, קורין אותה מיהא בשבת הסמוכה לפורים של מוקפין, שאותה שבת של הפסקה שהוא ט"ו באדר, הרי הוא פורים למוקפין, וקורין פרה בשבת שלאחריה. [וכ"כ הרא"ש בקיצור].

ל. הא דאיקלע ר"ח ניסן בשבת וכו'.

ופירש"י דלא קרינן פרה בשבת הסמוכה לפורים, לסמוך אזהרת טמאים לפסח. וברשב"א מיייתי מירושלמי [הו"ד בפיר"ח ורי"ף בשלהי סוגיין], דבדין היה שתקדים פרשת החודש לפרשת פרה, שבאחד לחודש הוקם המשכן, ולא נשרפה פרה אלא בשני, ומפני מה הקדימוה, מפני שהיא טהרתן של ישראל, והלכך די לנו אם נקדים אותה שבת אחת קודם לפרשת החודש, [שלא תקדם כ"כ, מאחר שהיתה ראויה להיות מאוחרת. לשון הר"ן. ובשיטת ריב"ב כ', ולכן אין ראוי להפסיק בין פרשת פרה לפרשת החודש. שהזהרת הטהרה צריכה להיות סמוכה לפרשת מצות הפסח]. והר"ר אלחנן נתן טעם אחר לדבר, משום דלשמאל דאמר פורים שחל להיות בערב שבת, כלומר פורים דעירות דהיינו י"ד, מאחרין [וקורין זכור בשבת שלמחרת פורים], א"כ נמצא קורא באותה שבת שתי פרשיות, פרשת זכור ופרשת פרה, ואינו בדין שיהו קורין שתיים בשבת אחת.

ל. ברש"י ד"ה שניה להפסקה, אלא אסיפא קאי, דקתני חל להיות בתוך השבת וכו' ומפסיקין לשבת הבאה.

כ' המהרש"א, אין רצונו אסיפא דחל בתוך השבת דמפסיקין, דהא השתא לשמואל [איירינן, דס"ל] בחל להיות ר"ח בשבת נמי מפסיקין, אלא אסיפא דקתני מפסיקין בין שחל ר"ח בשבת בין בתוך השבת קאי. וכ' ע"ז הרש"ש, לפי דבריו, סיומו [של דברי רש"י] ובתוך שבוע שלאחריו יהא פורים, לא א"ש. [דכשחל בשבת קורין זכור בט"ו לשמואל].

ל: מסיע ליה לר"ה דאמר מצפרא כינופיא.

ופירש"י לפיכך אין פנאי בשחרית לקרות בתורה. וז"ל הר"ן, כלומר דמעייני למיילי דמתא לתקונינהו, ומשו"ה לא אפשר למקרי בתורה עד מנחה. [ועיין בבי' הגר"א סי' תקס"ו ס"ד שכ' בתו"ד, וא"א לומר שהר"ן מפרש כפירש"י שם, דא"כ למה אמר שקורין בפרשת השבוע, עכ"ל. וצ"ב]. וכ' עוד וז"ל, וא"ת ולדידן דלית לן כינופיא, וקורין תרי זימני בס"ת בפרשת ויחל, אמאי לא קרינן בצפרא מענינא דיומא, איכא למימר דכיון דקמאי תקון הפסקה בתענית, ולא היו קורין בענינו של יום, אנן נמי לא קרינן. וז"ל השפ"א [בהשמטה סוף חגיגה], בס' ראשון לציון הקשה על מש"כ הרמב"ם בהל' תפלה [פי"ג ה"ח] דקורין בשחרית וגם במנחה ויחל, עיי"ש, וזה אינו קושיא, דבפירוש חילק הרמב"ם שם בין ד' תעניות הקבועים ובין תעניות אחרות, והכא מיירי בתעניות הנגזרות לכל צרה שלא תבוא, דבהן קורין ברכות וקללות, וזה הוא רק במנחה, כנראה מלשון הרמב"ם עצמו בהל' תענית [פ"א הי"ז]. אך שיטת הטור תמוה, כמש"כ בלח"מ בהל' תענית שם, על מש"כ הטור [סי'תקע"ט] דשחרית קורין קללות ובמנחה ויחל. עיי"ש. והנלע"ד, דבלא"ה פירש"י קשה להבין, דמה בכך דבצפרא כינופיא, כמו שיש שהות להתפלל, כך יקראו בתורה ג"כ. ולכן אפשר דהראשונים לא פירשו כפירש"י, רק עיקר הכונה דכיון דמצפרא כינופיא וא"כ צריכין להתעסק בענינא דתעניתא גם בשחרית, לכן קורין גם בשחרית מעין התענית, אבל לעולם אין מבטלין קריאה בשחרית כלל. ובהכי מיושב מנהגינו, והר"ב שמעתין נדחק בזה, והנלע"ד כתבתי. [ויעו' בכל דברי הגר"א בביאורו שם].

ל: בראש השנה בחדש השביעי באחד לחודש,

כ' המרדכי [סי' תתל"א], אין לתמוה למה לא יתחיל בתחלת פרשת המועדות [י"ג או] שור או כשב או עז, כמו שעושיין בפסח ובחג, די"ל דפסח ובסוכות ראוי לקרות כל פרשת המועדות לפי שהם רגלים [דדמיין ושייכי זל"ז], ועוד, דמתנות עניים דכתוב מקמי ובחדש השביעי, שייכי טפי לפסח שהוא תחילת הקציר, ולחג דהוי זמן אסיף, ומה שייכי לר"ה. [א"ה, לתירוץ בתרא א"ש קצת הא דלא קרינן נמי בעצרת בכולהו מועדות. [ועדיין אינו מיושב כ"כ, דמ"מ קציר חטים הוא, ובניסן קציר שעורים], אבל לתי' קמא עדיין צריך טעם. ובתוס הרא"ש כ' דבעצרת אין קורין בפרשת עצרת שבפ' אמור, לפי שכבר קראוה בפסח עם פרשת העומר, ולדידיה על כרחך צ"ל כתירוץ בתרא, דלתירוץ קמא תקשי נמי איך קורין בחג מה שקראו כבר בפסח. ועכ"פ לתי' קמא אכתי תקשי לכאו' מקריאה דעצרת, ואולי כיון עדיף לקרות מענינא דיומא דמתן תורה, ולא מענין יו"ט שלה].

ל: בתוד"ה ושאר. וקצת יש סמך לדבר מהא דאמר לקמן [לא: אמר אברהם וכו'.

וראבי"ה הביא ראיה מן הירושלמי, דגרסינן התם, א"ר נפחא שבת שחל להיות בחוה"מ בין בפסח בין בסוכות, קורין ראה אתה אומר אלי וגו', ומפטיר קורא במוספין, ובפסח מפטירין היתה עלי יד ד', ובסוכות מפטירין שים פניך על גוג. [מרדכי, וכ"כ הרא"ש [סי' י"א בקיצור] וז"ל התוס' ר"ד לקמן [לא. בד"ה בפסח קורין], אמר רבינו שמעון קיירא צוק"ל בהל' גדולות וכו', ובהל'ן ארבעה יומי דמועדא, כל יומא מפקינן תרין סיפרי, בחד קורין תלתא גברי בענינא דיומא, וחד קרי בפנחס מן והקרבתם אשה דפסח עד סוף פיסקא. ובמהדורא חזרתי בהלכה למצוא מקום לקריאת המוספין, ולא מצאתי לא במשנה ולא בברייתא ולא בגמ' וכו', וקריאת המוספין אינה נזכרת כלל בשום מקום. ונראה לי שאינו אלא תיקון הגאונים שיקרא המפטיר במוספין, כדי לגורסם שליח ציבור ויאמר אותם בתפילה, [א"ה, עיין בתוס' דר"ה [לה. בד"ה אילימא] פלוגתא דרבוותא אם צריך להזכיר כלל פסוקי המוספין בתפלת מוסף]. ומפני שהמפטיר אינו קורא בתורה אלא לכבוד התורה, לא חששו שיקרא במה שקראו הראשונים, אלא תקנו שיקרא במוספין, ובאלו ארבעת ימי המועד שאין הפטרה, תקנו שיקרא הרביעי במוספין כדי לגורסם ש"צ, אע"פ שאינו מכח ההלכה.

לא. ובמנחה קורין בעריות וכו'.

ופירש"י שמי שיש עבירות בידו יפרוש מהן, לפי שהעריות עבירה מצויה וכו'. וז"ל תוס' הרא"ש, משום שזהו דבר שנפשו של אדם מתאוה

ונכשלים בהם כל ימות השנה, וגם ביוה"כ אמרינן במס' יומא [יט]: האידינא יומא דכיפורי ואיבעול כמה בתולות בנהרדעא, ולכך קורין בעונשן של עריות. [א"ה, עיקר הפרשה שקורין היא באזהרת עריות, (ויותר מפורש עונשן של כאו"א בפרשת קדושים)], אלא משום דבכלל הקריאה מה שכתוב בסיפא, ולא תקיא הארץ אתכם וגו' ונכרתו הנפשות העושות וגו', כדי ששימו לב ויחזרו בתשובה. ועיין בהגריעב"ץ שכ' דאע"פ שכחלוהו אנשי כנה"ג לעיניה דיצה"ר דעריות, לא אהני אלא לקריבתיה דהיינו אמו ואחותו ובתו וכוותייהו, דמשום קורבה דידיה, אבל אכתי איכא אשת איש חמותו וכלתו ואחות אשתו].

וכ"כ המרדכי בקיצור, ומסיק וז"ל, ומפטירין ביונה שיש בה תשובה. והו"ד במ"ב [ס' תרכ"ב סק"ז], והוסיף בשם האחרונים וז"ל, ועוד שאין יכולין לברוח מן השי"ת, וביאר בשעה"צ דכוונתם, כי האדם חושב כמה פעמים לייאש את עצמו שאין יכול לתקן שום אופן, ועל כן יתנהג תמיד באופן אחד, ואם יגזור עליו הקב"ה למות, ימות, אבל טעות הוא, שסוף דבר יהיה, כל מה שהקב"ה רוצה מנפשו שיתקן, מוכרח הוא לתקן, ויבוא עוד פעם ופעמיים לעוה"ז, ובעל כרחו יוכרח לתקן, א"כ למה לו כל העמל, למות ולסבול חיבוט הקבר ושאר צרות, ולחזור עוד הפעם. וראיה מיונה, שהקב"ה רצה מאתו שילך וינבא, והוא מאן בזה, ונס לים מקום שלא ישרה עליו שכינה לנבאות, כידוע, וראינו שנטבע בים, ונבלע בדג והיה שם במעיו כמה ימים, ולפי הנראה בודאי לא יכול להתקיים דברי השי"ת, ומ"מ ראינו שסוף דבר היה שרצון השי"ת נתקיים וילך וינבא, כן הוא האדם בעינינו וכו'.

לא. בחנוכה בנשיאים, ומפטירין בנרות דזכריה, ואי מיקלעי שתי שבתות, קמייאת בנרות דזכריה בתרייתא בנרות שלמה.

כ' הר"ן, ואע"ג דנרות דשלמה קדימי, אפ"ה עדיף לן נרות דזכריה, משום דנבואת עתיד נינהו. ובשיטת ריב"ב כ', דעיקר נבואות זכריה היתה בבית שני, ובבית שני נעשה הנס, אנו מקדימין נרות דזכריה לנרות דשלמה.

לא. בתודה למחר. אבל אין יודעין הסברא אמאי שינה סדר הש"ס.

כ' החת"ס, נ"ל דהנה לכאו' היה הפטרה הנ"ל ענין דיומא, דאנן מסיימין תורה שבכתב הניתן לנו ע"י מרעה"ה, על כן אנו מזכירים את מיתתו, אך הגמ' סבר שאין אנו מוציאים רק ספר אחד, ובחד אנו קוראין וזאת הברכה, ואם לא היו מפטירין ב"ויעמוד שלמה", לא היה שום זכר מעניינא דיומא, על כן היה מוכרח להפטיר ב"ויעמוד שלמה", אבל אנו שמוציאים שני ספרים, ובספר השני אנו קורין מענין דיומא, הוה יכול להפטיר ויהי אחרי מות משה שהוא מעניינא דיומא יותר מן ויעמוד שלמה.

לא: לפי שאין אומרים ברכה על הפורענות.

כ' הר"ן, ואע"ג דאמרינן [ברכות נד.] חייב אדם לברך על הרעה, לא דמיא לההיא, דההיא כעין הודאה הצדקת דין הוא. וז"ל הבונה בע"י, משנה שלימה שנינו פ' הרואה, חייב אדם וכו', ועל בכל מאדך אמרו, בכל מדה בין במדה טובה בין במדת פורענות, א"כ קשה טובא, היכי קאמר ריש לקיש לפי שאין אומרים ברכה על הפורענות וכו'. אם לא שנאמר דשאני פורענות דיחיד מפורענות דרבים, א"נ שמברכין על הפורענות שכבר בא וחל עליו, אבל לא על המיועד לבא על החטא כקללות שבתורה וכו', כי היה נראה כמניח הנחה לחטוא ולהענש, ואינו חש לאיום המוסר האמור לו אם יחטא.

לא: תנא כשהוא מתחיל מתחיל בפסוק שלפניהם וכו'.

הקשה הטו"א, לרב אסי דאמר טעמא דאין מפסיקין בהם משום מוסר ד' בני אל תמאס וגו', ל"ל להתחיל ולסיים בפסוק שלפניהם ושלאחריהן, בקריאת הקללות לחוד מרישא לסיפא סגי, דהא אינו קץ ומואס בהן כיון שקורא את הכל.

לב. הגולל ס"ת גוללו מבחוץ וכו', וכשהוא מהדקו מהדקו מבפנים וכו'.

יעו' פירש"י ותוס' בשם ר"ח. וז"ל הר"ן, הגולל ס"ת וכו' למי שאוחז אותו קאמרו, שתהא הכתיבה כלפי הגולל ולא כלפי מי שאוחז אותו, וכשהוא מהדקו, כשמי שאוחז ס"ת מהדק אותו אחר שנגלל כדי שיעמוד הכרך מהודק, צריך שתהא הכתיבה כלפי המהדק ולא כלפי הגולל, כללו של דבר, הכתיבה ראוי שתעמוד כלפי אותו שעוסק בס"ת, מפני כבוד התורה. ואחרים פירשו, שהיו נוהגין שהיה ס"ת נתון בתיק, ומשו"ה קאמר שאם רצה לגוללו מצד זה לצד זה, שגוללו מבחוץ, כלומר שמוציאו מן התיק ואין גוללו מבפנים שמא יקרע, וכשהוא מהדקו, כלומר שמהדק הכרך אחר שנגלל, נותן הספר בתיק ואח"כ מהדקו שם, ואינו רשאי להדקו מבחוץ, שאין זה כבודו.

לב. עשרה שקראו בתורה, הגדול שבהם גולל ס"ת.

כ' הרשב"א, אע"פ שאין קורין אלא שבעה, כיון דאין קורין בתורה בפחות מעשרה, נקט עשרה. ומשמע שהגדול שבעשרה גולל אע"פ שלא קרא, דחולקין כבוד לגדול ליטול שכר הרבה. אמנם המאירי כ', דגדול שבכל הקוראין הוא נוטל כבוד הגלילה, וכ"מ בפיר"ח שכ', הגולל ס"ת כלומר המשלים, נותנין לו שכר וכו'.

לב. שני ת"ח היושבים בעיר אחת ואין נוחין זא"ז בהלכה, עליהם הכתוב אומר וגם אני נתתי להם חוקים לא טובים וגו'.

כ' המהרש"א בח"א, כמ"ש בפ' הרואה [ברכות סג:] אין התורה נקנית אלא בחבורה, ואמרו, חרב אל הבדים ונאלו, כי לא יבא אדם על אמיתת התורה רק ע"י פלפול עם חבריו, ובזולת זה יבא לטעות בלימודו, וז"ש חקים לא טובים, שלא יבא לעמוד בלימודו על טובו ובוריו, ולא יחיו בהם, שיבא לטעות ולהתיר דבר האסור במיתתה. ובפיר"ח כ' וז"ל, שני ת"ח וכו' עליהם הכתוב אומר וגם אני נתתי להם חקים, והם לא טובים זל"ז וכו'. [ומשמע שפי' "לא טובים" על הת"ח הלומדים כן, ודלא כמהרש"א דקאי אחוקים עצמן].

לב. כל האוחז ס"ת ערום וכו'.

הרשב"א במס' שבת [יד. בד"ה אלימא] כ', דלא אמר ר' פרנך אלא בנוגע בספר בסתם ידים שמא מסואבות הן, אבל אם נוטל ידיו לאכילה ומשמרו, אפי' נגעו בספר לא מטמו. ובשם הרמב"ן כ' דלא חילקו בין סתם ידים למי ששמרו ידיו, דאפי' ידים משומרות הבאות מחמת ספר מטמאות את התרומה.

לב. מוטב תגלל המטפחת ואל יגלל ס"ת.

כ' המאירי, וכן אני אומר בכריכת תפילין, לכרוך את הרצועות סביב התפילין, ולא שייגלגלו התפילין בתוך הרצועות. וכ"כ המג"א מסברא דנפשיה בסו"ס כ"ח. [ומש"כ דמקורו ממש"מ בשם ס' חסידים, לכאו' קאי אסיפא דמילתיה, שכ' דלא ינער התפילין מן התיק אלא יוציאם בידו, שכ"ה בס"ח ס' רע"ג, אבל רישא דמילתיה הביא מהן דהכא, דאיתא כן בס' קמ"ז ס"ה. ועיין בשעה"צ ס"ק ט"ז י"ז].

לב. מוטב תיגלל המפחת ואל יגלל ס"ת.

כ' החת"ס, י"ל ע"ד מוסר, כל האוחז ס"ת ערום, שסובר שהוא כפשוטו מבלי לבוש, ואפי' אחות לוטן תנענע, נקבר ערום, כי הכל סודות התורה, רק הוא מלובש. והנה אמרינן [אבות ספ"ה] הפוך בה והפוך בה, וכתוב [משלי ד', ח'] סלסלה ותרוממן, מלשון מסלסל בשערו מהפך במזייה, כדלעיל [יח.], והנה כל זה בשלשה חלקים, פשט, רמז, דרש, שבאלו אמרינן הפוך בה והפוך בה, וכל מה שתלמיד ותיק מחדש, הכל טוב וישר, וכל אלו החילוקים לבושים ומטפחת לס"ת, אבל חלק הסוד, אין לנו לחדש בו דבר, אלא כמו שמקבלים איש מפי איש, והוא הס"ת בעצמו, וע"ז אמר מוטב תגלל המטפחת, שיהפך בלבושי התורה, ולא תגלל ס"ת עצמו היינו בסודות התורה.

לב. בתוד"ה הלוחות. ואכתי קשה, שהרי התם מיבעיא לן וכו'.

כ' הטו"א, ואין זה קושיא כ"כ, דמצינו כה"ג בכמה מקומות דלא איפשט לך במקומן, וממקום אחר איפשט לך, הביאו הרמב"ן בספר מלחמות פ"ג דברכות גבי בעיא דנשים בבהמ"ז דאורייתא או דרבנן. ובמצפ"א תי', עפ"ד תוס' בשבת [עב. בד"ה כי אתא] ובקידושין [כג: בד"ה א"ר הונא] דאינו רוצה לפשוט האבעיא מדברי האמוראים אלא ממשנה או ברייתא. וכ"כ הרש"ש, והוסיף, דבזה אתי לנכון פסק הר"ף בסוגיא דשבת [דמיתת תוס'] דגליונים אין מצילין, אשר תמה עליו הר"ן ונדחק בישבו. [דכיון דלא איפשיטא אין מצילין, דשב ואל תעשה שאני. [ל' הר"ן שם, יעו"ש עוד]. ולהנ"ל הרי איפשיטא הכא דאין בהם משום קדושה].

וז"ל הריטב"א, אין לפרש כדפירש"י ז"ל לוחות שעל הספרים ולא העמודים שבראש הספר וסופו, דהנהו תשמישי קדושה ניהו, וכ"ש גליונים שבספרים, דהא איכא מאן דסבר פ' כל כתבי הקדש דדין כס"ת ובעי גניזה, גם אין הלשון מוכיח כן כלל. אבל בירושלמי אמרו, אין בהם משום קדושת ס"ת אבל יש בהם משום קדושת ביהכנ"ס, ולפיכך נראה שהלוחות והבימות הם של ביהכנ"ס להשתמש בהם ש"צ או הדורשים וכיו"ב, ופעמים שמניחים עליו תורה בהם דרך עראי, אבל אין עשייתן לך, ולפיכך אינם חשובים תשמישי קדושה, אלא כדיון כלי ביהכנ"ס, כדאמרינן בירושלמי כל כלי ביהכנ"ס כביהכנ"ס, ספסלי וקלטרי כביהכנ"ס. וכן פי' המאירי, ועוד הביא די"מ דהלוחות היינו הנסרים שעל הספרים שלנו. [א"ה, אולי כוונתם לכריכות הספרים שאין עשויין בגלילה].

לב. בתוד"ה גוללו. אבל לאחר שקרא בו ודאי צריך לגוללו קודם שיברך.

כ' המהרש"א, לא ידענא היכא יצא להם דר' יהודה אית ליה ללפלוגי בין קודם שקרא לאחר שקרא. [יעו"ש מה שפירש]. והשפ"א [בד"ה בגמ' הלכה] כ' בשם הריטב"א, דבסוף הקריאה דבלא"ה גולל, לכו"ע גולל וסותם ואח"כ מברך, וכן הוא נמי כוונת התוס', ובחנם נדחק המהרש"א בכוונתם. עכ"ל השפ"א. וז"ל הריטב"א, וי"א דברכה ראשונה וכו', אבל ברכה אחרונה, כיון שסופו לגולל, מוטב שיגולל קודם ברכה ולחוש כר"מ. [ומשמע דלא מחלק בדעת ר' יהודה, רק בהכרעת ההלכה דבזה יש לחוש טפי לדרי"מ].

לא. ר"ח שחל להיות בשבת מפטירין השמים כסאי.

כ' בתוס' הרא"ש, וכן מפטירין בשבת ור"ח השמים כסאי, ואע"ג דלמחר הוא [גם] ר"ח, ועיקרו של ר"ח הוא יום השני, שהרי אם אירע יום ראשון של ר"ח בא' בשבת, מפטירין מאתמול הפטרה בעבור ר"ח, א"כ מיקרי שפיר [יום ראשון] ר"ח לענין הפטרה.

לא: אמר הקב"ה וכו', אלא שמטריחין אותי לידע איזו גזירה קשה אביא עליהן.

הא ודאי אין שייך טורח אצלו ית', כי הוא ית' לא ייעף ולא ייגע אין חקר לתבונתו, וכל העולם כולו סוקרו בסקירה אחת דכתיב המוציא במספר צבאם [ישעי' מ', כ"ו], המבין אל כל מעשיהם [תהלים ל"ג, ט"ו], אך לשון זה נאמר לשכך את האוזן, להלהיב לבבות ישראל ולהחרידם, שיהיה העון קשה וחמור בעיניהם ויעשו תשובה. [ל' הבן יהודע, יעו"ש עוד].

כ' המהרש"א ז"ל, דרשו חדשיכם ומועדיכם שנהא נפשי, דהיינו החודש והחג אשר בדה ירבעם מלבו שנהא נפשי והוא עלי לטורח, וע"פ מה שאחז"ל שהקב"ה משלם במדה שהאדם מודד, העונש כעין העבירה שעשה, ומטעם שידע האדם שלא במקרה בא לו העונש, בשביל (שהעבירה כעין העונש שעשה) [שהעונש כעין העבירה שעשה], ונמצא שעל חטא זה שעשה ירבעם, שהחטיא רבים בעגלי זהב, גם בביטול החודש והמועד, ועוד כמה עבירות שעשה, כמפורש פ' חלק [סנהדרין קב.], רבו בו העונשים כפי העבירות, וע"ז אמר היו עלי לטורח, שמטריחים אותי בעבירות הרבה שעשו להודיע לבריות איזו גזירה קשה יהיה עונשם לפי העבירה. גם שבדיני אדם בדיני נפשות אם חייב אדם שתי מיתות נידון בחמורה, כדאמרינן פ' ד' מיתות [סנהדרין נ:], מ"מ בדיני שמים כדי להודיע העונש כעין העבירה, נידון במדה שמדד, דעל העבירות שעשה האדם מביא הקב"ה עליו גזירה קשה כעין כל עבירותיו. ובשפ"א כ',

משום דבחדש ומועד מתחדש כל המאורעות שעתידין להיות והם לטורח.

לא: מנה"מ, א"ר אמי אלמלא מעמדות לא נתקיימו שמים וארץ וכו'.

ופירש"י בתענית [כז:]: אלמלא עסקי קרבנות שישראל עושין, הן היו כלין בחטאן, ומשהן כלין, שמים וארץ העומדין בזכותן אין מתקיימין. וז"ל המאירי, במעמדות קורין מעשה בראשית, שאלמלא קרבנות לא נתקיימו שמים וארץ, ומ"מ ד' יראה ללבב, וכשאין קרבנות, זכירתן עולה לנו במקום הקרבתן, שלא הקרבן מכפר, אלא התשובה הבאה בסיבתו, והרי אף הזכירה משמשת כך, [ובס' בניהו כ', דלכך הוסיף תיבת "לפני", דרמו שאין זוכין לכך אא"כ קורין בהם לפני, כלומר בלב שלם, ולא היכא דקורין מן השפה ולחוץ, וכיון דקורין בהם לפני בלב שלם, מעלה אני עליהם כאילו הקריבו לפני בביהמ"ק ששם השראת שכינה, ולא כאילו הקריבו בחוץ דהוי שחוטין חוץ], ואף התפלה עומדת להם בזו. עכ"ל המאירי.

לא: בזמן שאין ביהמ"ק מה תהא עליהן.

במצפ"א הקשה, הא איתא בתו"כ והובא בילקוט אמור, א"ר ורדימוס אמר ר' יוסי, כל מי שמניח לקט שכחה ופאה ומעשר עני, מעלה אני עליו כאילו ביהמ"ק קיים והקריב קרבנותיו בתוכו, וא"כ אמאי אמר כאן מה תהא עליהן, הא איכא תקנתא במצות לקט שכחה ופאה ומעשר עני גם בזמן שאין ביהמ"ק קיים. וי"ל דההיא דתו"כ אינה אלא למ"ד דקדושה ראשונה קדשה לעתיד לבא, ולא בטלה קדושת הארץ בחורבן הבית, ואיכא חיוב תרומות ומעשרות מן התורה, וה"ה ללקט שכחה ופאה ומעשר עני, והא דהכא אתיא אליבא דמ"ד דבטלה קדושה ראשונה, וא"כ אינו חייב בתרו"מ מן התורה בחורבן הבית, וה"ה שאינו חייב בלקט שכחה ופאה מה"ת. [ואחיובא דרבנן לא נאמר דמעלה עליו כאילו בנה ביהמ"ק והקריב קרבנותיו בתוכו].

לא: מ"ט וכו', ריש לקיש אמר לפי שאין אומרין ברכה על הפורענות.

כ' התו"ט, ואע"ג דתנן [לעיל כא.]. הפותח והחותם בתורה מברך לפניו ולאחריה, אבל כל שאר הקוראים בתורה אין מברכין כלל, והרי יש לפנייהם ולאחרייהם הרבה בפרשה, שנמצא שהקללות אינם נקראים לא בראשון ולא באחרון, י"ל דמ"מ בתעניות משכח"ל, והיינו על החותם, דאילו הפותח הוא קורא בברכות. ועוד י"ל וכו' הא מסקינן בסוגיא דהאידינא נהגו וכו' [דכולהו מברכי לפנייה ולאחריה וכו' משום הנכסין ומשום היוצאין, כדלעיל כא.], ואיכא למימר דריש לקיש על האידינא קאמר טעמו וכו'. וכ' ע"ז הגרע"א בתוספותיו ז"ל, כ' הלח"מ [כוונתו על פירוש לחם משנה שנדפס על משניות. רש"ש, יעו"ש], שמצא בירושלמי, רבי סימון בשם ריב"ל, אין לך טעון ברכה לפניו ולאחריו אלא שירת הים, ועשרת הדברות, וקללות שבתורת כהנים ושבמשנה תורה, ע"כ, וא"כ א"צ לכל הדחוקים, ומשנתנינו עולה יפה בלי גמגום, עיי"ש.

והשפ"א הביא תי' זה בשם ס' מעשה רוקח [ושכן הביאו האחרונים וקלסוהו], וכ' ע"ז ז"ל, ולדעתי אין זה מעלה ארוכה כלל, דנהי דבשירה וכדומה מברכין תחילה וסוף, היינו תחילת השירה וסופה של השירה, אבל אם מפסיקין בינתיים, שפיר לא היו מברכין, וא"כ הדרא קושיא לדוכתא.

לא: בתוד"ה ראש חדש. ודלא כרב החובל ההופך ומבלבל לומר שובה קודם כפור ושוש אשיש בין כפור לסוכות.

וז"ל תוס' הרא"ש, אבל י"מ שונה לעולם לפני ר"ה, ודרשו בינתיים של ר"ה ויה"כ, ולפני ר"ה לעולם שובה, וכן משמע במגילת סתרים דרבינו נסים שפירש ששאלו תלמידיו וכו' [כמבואר בתוד"ה קללות], משמע שרבינו נסים סובר שלעולם שובה לפני ר"ה, ומוקים אתם נצבים בשבת שובה. [א"ה, לכאן כונתו, דקורין קללות שבנצבים לפני ר"ה, מהאי טעמא דתנן שקורין קללות בתענית, להודיע שעל עסקי החטא באה פורענות ויחזרו בתשובה, כדפירש"י במתני']. והאידינא נהוג עלמא כר"ת. עכ"ל תוס' הרא"ש.

לא: בתוד"ה ראש חדש. ורב דאמר דמפטיר חזון, סבר דהאבילות חל מיד שנכנס ר"ח ואין הלכה כן.

[ולשון רש"י במתני' שכ' קורין כסדרן בענין סדר הפרשיות ותנאי פליגי בה
בברייתא בגמ' היכן מתחיל בשני וחמישי, משמע דקושטא הוא דנחלקו הני תנאי
בביאור דברי תנא דמתני' "קורין כסדרן"].

לב. הגולל ס"ת קיבל שכר כולן וכו', אלא אימא קיבל שכר כנגד כולן.

כ' בס' בניהו וז"ל, קשה למה נקט ריב"ל לשון דאיכא למיטעי ביה, לימא
שכר כנגד כולן. ונ"ל בס"ד דנקיט שכר כולן, ללמדנו לפי דרכו דבר אחד,
והוא, דידוע חשבון האבנים טובות הוא כך, דאם אבן טובה משקל אחד
ערכה במאה דינר, אם תהיה גדולה עשרה משקלים, אין אומדים ערכה
אלף דינרים, אלא חושבין כל משקל אחד ממנה באלף דינרים, ויהיה
מחירה סך הכל עשרה אלפים, כי כיון שהיא גדולה במשקל, יגדל ערכה
על דרך זה, וכן על זה הדרך, כל מה שתהיה גדולה במשקלה יגדל ערכה,
וכן הוא חשבון שכר המצוות, וכמו שאמר התנא [אבות פ"ב מט"ז] אם
למדת תורה [הרבה] נותנין לך שכר הרבה וכו', וכן הענין כאן, עשרה
שקראו בתורה, אם יהיה שכר כל אחד ואחד בפני עצמו אלף, אז זה הגולל
אע"פ שהוא אדם אחד לוקח שכר עשרה אלפים, שהוא שיעור שכר כל
העשרה, לזה אמר "לוקח שכר כולן", כלומר, שיעור שכר על כולן. ואינו
לוקח משלהם, אלא מבי גזא דרחמנא נטיל, וכל כמה שירבו העולים יותר,
ירבה שכרו יותר, כפי חשבון ערך האבנים טובות הנ"ל.

והרא"ש [סי' י"א] כ' ע"ז, ולא נהירא, דמה ענין זה להפטרה, דאין הפטרה
מדברת כ"כ מענין תשעה באב, ועוד, דא"כ ליפלגי אמוראי הכא כי היכי
דפליגי לענין כיבוס במס' תענית, אלא ע"פ הפסיקתא אנו נוהגין כן.

**לא: עזרא תיקן להם לישראל שיהו קורין קללות שבתו"כ קודם עצרת
וכו'.**

כ' בתוס' רי"ד, ואע"ג דבעשר תקנות שתיקן עזרא לא מיחשבא הא בפרק
מרובה [פב.], וי"ל דכל תקנת הקריאות חדא מיחשב להו, והתם אמרינן
דעזרא תיקן שיהו קורין בשני וחמישי.

לא: לב. ולימא הלכה כר' יהודה, משום דאפכי להו.

הקשה הרשב"א, ולימא הלכה כתנא דמתני' דקתני ואין עולה להם מן
החשבון, י"ל דהו"א דמתני' הכי קתני, בשני ובחמישי ובשבת במנחה
קורין כסדרן, דמקום שמסיים בשני שם מתחיל בחמישי, ואין עולה להם
לשבת הבאה מן המנין, אלא חוזר וקורא מראש הסדר, וזו מחלוקת
שלישי, והלכך לאפוקי מילתיה מכל ספק אמר הכין בהדיא. וכ"כ
הריטב"א והר"ן.